

ECOURI

UCRAINE

Revistă literar-culturală și educativ-informativă
a Uniunii Ucrainenilor din România

36 | MAI 2022

Skovoroda a străbătut Ucraina în lung și-n lat. Prin analogie cu acest fapt, cercetătorii tind să creadă că același lucru s-a întâmplat și cu țările străine. Un cunoscut al său, Hess de Calve, susținea că Skovoroda a străbătut pe jos Polonia, Prusia, Germania și Italia, vizitând și Roma. Unii l-au crezut, până când ucenicul lui Skovoroda, Myhailo Kovalynskyi, în biografia scrisă în anul 1796, adică imediat după moartea mentorului său, a micșorat considerabil numărul țărilor în care ar fi călătorit. Lucrarea lui a fost publicată în anul 1886. Profesorul universității din Harkiv, F. O. Zelenohorodskyi, în cercetarea publicată în anul 1894, „Filosofia lui Hryhorii Skovoroda, filosoful ucrainean al secolului al XVIII-lea”, făcând referire la autoritatea lui Kovalynskyi, pune la îndoială afirmația lui Hess de Calve. Totuși, întrucât în cea mai bună biografie contemporană a lui Skovoroda, în cartea lui Leonid Mahnovet, din anul 1972 – „Hryhorii Skovoroda”, sunt menționate unele locuri care ne duc cu gândul la Hess de Calve, în acest articol ne străduim să analizăm mai critic afirmațiile existente despre călătoriile lui Skovoroda.

Magdalena LASZLO-KUŢIUK

300 DE ANI DE LA NAȘTERE
Hryhorii Savyyci Skovoroda (1722-1794)

CĂLĂTORIILE ÎN STRĂINĂTATE ALE LUI HRYHORII SKOVORODA *

Iată ce scrie Kovalynskyi despre călătoriile din tinerețe ale lui Skovoroda: „De la curte (curtea reginei Elisabeta) a fost trimis în Ungaria, la grădinile Tokay, generalul-maior Vyshnevskyi, care dorea să aibă funcționari bisericești pentru biserica greco-rusească de acolo, capabili să cânte și să țină slujbe. Skovoroda, care era recunoscut pentru cunoștințele sale în domeniul muzicii, pentru vocea sa, pentru dorința de a se afla în țări străine și de a înțelege alte limbi, i-a fost prezentat lui Vyshnevskyi, care l-a luat sub tutela sa. Călătorind cu acest general, având permisiunea și ajutorul lui, el a avut ocazia să meargă din Ungaria la Viena, Ofen, Pressburg și în alte orașe din împrejurimi, unde, manifestându-și curiozitatea după bunul său plac, s-a străduit să facă cunoștință cu oamenii renumiți pentru educația lor”.

Cititorul de azi, făcând cunoștință cu această listă, are impresia că Skovoroda a avut ocazia să vadă orașe maiestuoase, pline de structuri arhitecturale magnifice, unde trăiau foarte bine oamenii educați, unde erau multe muzee și universități, prin urmare, își putea îmbogăți cunoștințele la fiecare pas. Stăpâna bine latina și germana, limbi care i-au deschis multe uși, întrucât în Ungaria, care aparținea imperiului Habsburgic pe vremea Mariei Tereza, când a trăit și Skovoroda, germana era limba oficială, iar latina era limba de comunicare internațională în domeniul științei, cum e engleza în prezent.

Totuși, o analiză mai atentă asupra stării acestor orașe în secolul al XVIII-lea ne arată că lucrurile nu au stat așa. Astăzi, Budapesta, capitala Ungariei este bogată în monumente de artă, muzee și instituții de învățământ superior. Pe atunci, aceste orașe situate pe cele două maluri ale Dunării erau încă separate, orașul Pesta era distrus în totalitate în urma numeroaselor atacuri, iar Buda, care se numea Ofen, însemnând „cuptor” în limba germană, abia apăruse după o lungă stăpânire turcească (între anii 1526 și 1686). Nu mai rămăsese nicio urmă din Universitatea construită de regele Matias, astfel Maria Tereza a trebuit să mute acolo universitatea Trnava, dar acest lucru s-a întâmplat abia în anul 1776, după plecarea lui Skovoroda, care a făcut parte din comisia Tokay între anii 1745 – 1750. Pressburg este actuala Bratislava, capitala Slovaciei. Se numea în germană Pressburg, după numele întemeietorului ei, Brecislav. Aceasta era o fortăreață puternică, care exista în timpul stăpânirii turcești în Buda, capitala Ungariei, aici având loc adunările naționale – dietele.

(Continuare la pag. 2)

Traducere din limba ucraineană
de **Jessica BILCEC**

* Articol preluat din revista „Naș holos” („Glasul nostru”), nr. 151/2007.

Feodosii Humeniuk: „Iubesc liniștea. Sunt adeptul artei profunde și pașnice, precum sufletul poporului meu...”

...se autocaracterizează pictorul nonconformist și grafician, laureat al Premiului Național „T. Șevcenko” (1993), membru al Uniunii Naționale a Artiștilor din Ucraina.

S-a născut la 6 septembrie 1941 în satul Rybcenti, regiunea Vinnyția. Este absolvent

Feodosii Humeniuk. Loialitate Ucrainei

al Școlii de Arte din Dnipropetrovsk și al Facultății de Grafică din cadrul Institutului de pictură, sculptură și arhitectură „Iliia Repin” din Leningrad (Sankt Petersburg) (1971). În 1974, participă la prima expoziție de artă neoficială din Leningrad, iar în 1975, împreună cu Volodymyr Makarenko, organizează prima expoziție de artă nonconformistă ucraineană, desfășurată într-un apartament privat din Moscova, unde au fost prezentate și picturile lui Volodymyr Strelnikov și ale lui Vitalii Sazonov. Acest fapt a avut repercusiuni nefaste asupra artistului, acesta împreună cu soția și fiica fiind nevoiți să părăsească Petersburgul, locuind pentru o perioadă de șase ani în Dnipropetrovsk, după care revin în orașul de pe Neva. Din anul 1993, își începe cariera profesională la Academia Națională de arte plastice și arhitectură, conducând atelierul de

pictură istorică, iar din anul 2000, este profesor la catedra de pictură și compoziție.

În afară de pictură, F. Humeniuk este fascinat de istoria și tradițiile poporului său: studiază istoria căzăcimii zaporojene, citește lucrările istoricului M. Hrușevskyi, volumul lui H. Konyskyi „Istoria Rusiv”, volumul „Kyivska starovyna” etc. Opera lui Humeniuk expune teme istorice și religioase printr-un sistem bogat de simboluri-metafore, imagini-simboluri, prin care artistul se apropie de profunzimile mentalității ucrainene. Picturile și opera sa grafică, prin laconismul și stilizările originale, prin ornamentarea expresivă, prin coloristica și multitudinea de planuri, amintesc adesea de covoarele tradiționale ucrainene, decorate generos cu motive vegetale.

Creațiile sale artistice care exprimă dragostea lui profundă pentru Ucraina și trecutul ei sunt orientate către valorile spirituale naționale străvechi, fiind ilustrate prin pânze precum „Virmist Ukraini” (Loialitate Ucrainei) (1972), „Povernennia ciomaka” (Întoarcerea ciomacului) (1974), „Zeleni sviata” (Rusaliile) (1976), „Moia Ukraina” (Ucraina mea) (1979), „Dzvin” (Clopotul) (1981), „Koliada” (Colindă) (1986), „Motria Kociubeivna i Mazepa” (1987) etc. Nu mai puțin importantă este grafica sa, dintre care amintim lucrări precum: „Koliadnyky” (Colindătorii) (1987) „Vertep”, „Rizdviana zirka” (Steaua Crăciunului), „Koza” (Capra), „Vorojinnia” (Vrăjitorie) (1990), „Kupala” (1993), „Pysanka. Svicinyk” (Oul încondeiat. Sfeșnicul) (1994).

(Continuare la pag. 2)

Mara RUS

Feodosii Humeniuk: „Iubesc liniștea. Sunt adeptul artei profunde și pașnice, precum sufletul poporului meu...”

(Continuare de la pag. 1)

În anul 1988, lucrările sale au fost expuse în holurile Arhivei Naționale din Ottawa și la Muzeul ucrainean din New York. Acolo, cunoaște intelectualitatea ucraineană din diaspora, rezultând, în plan artistic, pictura „Velykden u Toronto” (Paștele la Toronto) – una dintre compozițiile perioadei „canadiene”. Mai târziu, expune alături de alți artiști la Grand Palais din Paris precum și la Muzeul Național de Artă din Kiev, cu o expoziție personală, unde a fost prezentată întreaga galerie a hatmanilor, fiind distins în 1993 cu Premiul Național „T. Șevcenko” în domeniul artei plastice.

Opera artistului este puternic legată de stilul monumentalist al lui Myhailo Boiciuk, care împletește tradițiile artei vechi bizantine și stilurile occidentale moderne, valorificând o influență dominantă în procesele artistice ale Ucrainei.

Tradiția folclorică ucraineană, cu obiceiurile și ritualurile specifice anuale, este reflectată în lucrări precum: „Kupala” – sărbătoare populară tradițională ucraineană, care marchează solstițiul de vară, fiind strâns legată de sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul; aceasta include înecarea simbolică a soarelui (centru, în coborâre), sub forma unei roți arzătoare; „Koliada” – denumirea unui ciclu de ritualuri păgâne de iarnă; „Koza” – se află în centrul unei piese populare tradiționale ce implică un interpret cu mască de capră care dansează în gospodăriile oamenilor, pentru a invoca o recoltă bogată a primăverii; „Divecata vorojat” (Fetele descântă) – ghicitul, în cultura populară tradițională ucraineană, este legat de problema sentimentală: fetele au obiceiul de a-și „citi” viitorul în nasturi, monede, găluște (varenyky) și de a se juca cu apa (în dreapta, jos a picturii); clopotele (centru-dreapta) prevestesc moartea, în

timp ce cocoșul reprezintă sănătate și prosperitate; „Poltavski krynyiți” (Fântânile din Poltava) – în centrul Ucrainei, există un obicei fermecător – pictarea cumpenelor fântânilor, pentru a ilustra asemănarea lor naturală cu berzele înclinate. În această lucrare, panglicile sunt adesea atașate de „gâtul” lor, pentru a le decora în continuare; „Jnyva” (Secerișul) – acest festival tradițional marchează sfârșitul recoltei și celebrează ultimul snop de cereale. Împletitura *spasova boroda*, din tulpini de cereale necosite, este prezentată în centrul tabloului și are ca simbol floarea națională a Ucrainei (floarea soarelui) și capsula de mac, care simbolizează cupola unei biserici și semnifică includerea acestuia în unitatea pământului ucrainean și a ortodoxiei; pictograma „Ciumațka icona” îi are în prim-plan pe comercianții de sare care făceau comerț între Marea Neagră și centrul Ucrainei. Pictogramele lor erau ușor de transportat, fiind pictate pe pește uscat cu sare; „Dzvin” – sărbătoarea Învierii lui Hristos începe în sâmbăta Paștelui cu o slujbă pe toată durata nopții, marcată de sunetul triumfător al clopotelor. În această lucrare, clopotele sunt însoțite de cocoși (cocoșul este un simbol deosebit de puternic în Ucraina, reprezentând trezirea culturală și spirituală a țării și a poporului ei).

Feodosii Humeniuk este un maestru vizionar care dă viață legendelor.

Referințe webografice:

- <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CH%5CU%5CHumeniukFeodosii.htm>
- <https://www.lib.cam.ac.uk/collections/departments/slavonic-collections/about-collections/exhibitions/gumeniukhumeniuk-2012-0>
- https://uk.wikipedia.org/wiki/Гумениук_Феодосій_Максимович

Feodosii Humeniuk. Ultimii maci, 1989

Feodosii Humeniuk. Marusea Ciurai, 1986

Feodosii Humeniuk. Ultimele zile ale lui Gogol, 1988

CĂLĂTORIILE ÎN STRĂINĂTATE ALE LUI HRYHORII SKOVORODA

(Continuare de la pag. 1)

Orașul era centru militar și politic, nicidecum cultural. Rămâne de analizat doar Viena – așezarea romană Vindobona – care, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, era asediată de turci și salvată de regele polon Ioan Sobieski, căruia i-au venit în ajutor cazacii. Deja Rudolf al IV-lea de Habsburg a înființat la Viena o Universitate, aici existând biserici minunate și palate, care în prezent sunt muzee.

Dar toate acestea, evident, nu sunt de ajuns. Astfel că cercetătorii au început să facă speculații pe marginea expresiei „orașe din împrejurimi”. La ce s-ar fi putut referi Kovalinskyi? Ni se pare că acestea puteau fi orașe austriece, întrucât Skovoroda, în acele timpuri, era un student sărac, neavând posibilitatea de a-și permite călătorii scumpe și dificile pentru vremea aceea, și nu s-ar fi putut întreține nici într-un astfel de oraș precum Halle, cum îl numesc cercetătorii vieții și ai operei lui Skovoroda. Nu degeaba contemporanul lui Skovoroda, Mihailo Lomonosov, care a fost trimis de statul rus să studieze științele exacte la Marburg și Freiburg, a fost nevoit să fugă din Germania, deoarece și-a făcut mulți dușmani. Dar astfel de argumente banale, precum costurile pentru întreținere, nu îi sperie pe cercetători, care afirmă curajos că Skovoroda a studiat trei ani la universitatea din Halle. De asemenea, L. Mahnovet s-a străduit să nu se îndepărteze de colegii săi și scrie că Skovoroda a călătorit în Italia. Iată argumentul său. În tratatul „Discuția dintre cinci călători”, se spune: „dacă el ar fi avut o casă ca în Veneția și o grădină ca în Florența”, iar în tratatul „Cercul”, Skovoroda scrie că „în Italia aveau obiceiul să treiere cu boi”. Este surprinzător de ce nimeni altcineva nu a mai scris că Skovoroda a stat și în Turcia,

pe baza faptului că Izmail Sreznevskyi citează în articolul despre Skovoroda următoarea expresie a filosofului: „ce este viața? Este un vis al turcului, îmbătat de opium, un vis groaznic, de la care îl doare capul, iar inima împietrește. Ce este viața? Viața reprezintă călătoriile”.

În realitate, operele lui Skovoroda ne oferă prea puține dovezi pentru a considera că tânărul Skovoroda a văzut multe țări străine și a avut contact cu mulți străini. Chiar dacă a petrecut destul de mult timp în Ungaria, cunoștea destul de puțin populația locală, iar cuvântul „cocoș”, pe care îl pomenește ca fiind maghiar, nu este maghiar, pentru că din context ar fi trebuit să însemne găină, iar în maghiară „cacaș” înseamnă cocoș, iar sensul găină îl are doar în limba sârbă. Acest cuvânt l-a auzit de la sârbi, care erau câțiva în comisia Tokay.

Pe de altă parte, după cum bine afirma Zelenohorodskyi, el cunoștea puține idei contemporane lui. Despre enciclopediștii francezi, în special despre Diderot, care a locuit o vreme la curtea Ecaterinei a II-a, Skovoroda nu amintește nicăieri, nu îi menționează nici pe celebrii filosofi francezi ai secolului al XVIII-lea Voltaire și Rousseau, despre ultimul scrie doar Kovalinskyi în scrisoarea adresată lui. Fără îndoială, el stăpâna limba germană, dar singurul scriitor german pe care îl amintește este August Buchner, care era filolog, nu filosof și îl interesa doar opera filologică latină a acestuia din urmă. Prin urmare, putem recunoaște corectitudinea afirmației lui F. A. Zelenohorodskyi, că admirația față de filosofii greco-romani Platon și Aristotel l-a protejat de influența gândirii materialiste franceze a secolului al XVIII-lea, iar înțelegerea faptului că „adevărul este fără început”, că revelarea adevărului a ajuns la oameni, în

religia iudeo-creștină, l-a apărât de fanatismul religios. E adevărat, urmele misticismului ortodox sunt prezente la el în special în lucrările mai târzii, dar aceasta este rezultatul evoluției organice a gândirii lui și, probabil, un rezultat colateral al interpretării alegorice a Sfintei Scripturi și a dorinței lui de a o interpreta filosofic, și nu rezultatul influenței directe a cuiva, cum era tentat să considere Dmitri Cijevskyi.

Toate cele menționate mai sus nu înseamnă că Skovoroda nu a dorit să-și îmbogățească cunoștințele prin intermediul călătoriilor. Din contră. Doar că nu a avut o astfel de posibilitate. Despre acest lucru avem o dovadă clară: scrisoarea primită de la O. Konorskyi-Soha, datată în anul 1754. O. Konorskyi-Soha, care locuia în Moscova, era prietenul lui Skovoroda, pe care îl amintește în opera „Cercul”. Spre deosebire de mărturiile ulterioare, aici se spune direct că voiajul lui Skovoroda în străinătate a eșuat. Iată ce scrie corespondentul său: „Mă bucur mult de sosirea dumneavoastră în Rusia Mică, dar sunt mult mai trist de eșecul dumneavoastră în călătorii.” Aceasta se putea referi doar la călătoriile lui din străinătate, deoarece, mai târziu, după întoarcerea din această călătorie, Skovoroda a locuit la Kiev și era student în domeniul științelor teologice. Din perspectiva prezentului, noi putem înțelege pe deplin starea sa sufletească, întrucât și tinerii de azi vor foarte mult să-și perfecționeze cunoștințele în străinătate, în special în vest. În ciuda nivelului destul de ridicat al învățământului de la Academia Kievo-Movileană, Skovoroda a aspirat la orizonturi mai largi. Oleksii Konorskyi-Soha îl consolează cu ideea că visul lui s-ar putea realiza mai târziu. Dar acest lucru nu s-a întâmplat niciodată.

Lesea UKRAINKA

Clipa

Mă știți, sunt un om cumpătat și de ispravă cum nu se poate, nu țin minte ca, în copilărie sau în tinerețe, să mă fi preocupat în mod deosebit problemele religioase sau mistice, totuși, îl pot înțelege chiar și pe cel mai ciudat fanatic, trebuie doar să îmi amintesc de o clipă din viața mea și să-mi închipui că această clipă ar fi putut dura ani întregi, toată viața. Să spunem că acest lucru e imposibil cu o fire ca a mea, dar nu despre asta este vorba, adică nu este vorba despre durata momentului.

Să zicem că atitudinea mea față de religia în care m-am născut era una calmă, dar, dacă mă pot exprima așa, de o indiferență politicoasă; între timp, de pildă, protestantismul îmi apărea, întotdeauna, sub forma unei table negre, scrise cu creta, religia evreiască – sub forma unui coșmar, iar catolicismul – sub forma unui preot catolic polonez gras, care savura un păhărel de lichior, ridicându-l spre lumină, – nu știu dacă sunt vinovate de asta tablourile pe această temă de care s-au saturat toți sau unicul preot catolic polonez pe care îl cunosc personal – dar catolicismul nu îmi stârnea alte reprezentări. La alte religii nu mă gândeam defel și, recunosc, aveam despre ele cele mai vagi noțiuni.

Odată, a trebuit să merg cu treburi în Polonia și să petrec câteva zile într-un orășel, unde nu aveam nicio cunoștință. Treburile îmi ocupau dimineața, iar timpul rămas îl petreceam hoinărind fără țință prin oraș și prin împrejurimi, străduindu-mă să alung plictiseala, dar abia reușeam să fac acest lucru. Unicul lucru demn de văzut în oraș era o veche biserică catolică, construită în stil gotic, un pic cam prea mare și impunătoare pentru un orășel așa amărât, ridicată, pe timpuri, de un magnat evlavios. Intram rar acolo și doar întâmplător, datorită ușii larg deschise mereu: latina fonfăită și comunitatea bătrânicilor plângăcioase nu mă atrăgeau. Dar într-o zi, după ce m-am târât vreo două ore prin arșiță și praf, obosit și chinuit de plictiseală și de zăpușeală, am trecut pe lângă acea biserică. Ușa primitoare era deschisă, ca întotdeauna, se vedea semiîntunericul și se auzeau acordurile orgii, e umezeală acolo, m-am gândit, dar măcar nu e arșiță. Nu ascultasem muzică de mult; iar orga..., mă rog, treacă de la mine! Și am intrat în biserică.

Când am intrat, orga tăcu și preotul începu să citească o rugăciune lungă, în biserică era aproape pustiu, – era o zi lucrătoare, două, trei persoane stăteau în genunchi lângă altarele laterale, împodobite cu flori. Erau extraordinar de multe flori, întâmplarea se petreceau în mai, când catolicii își împodobesc în mod special bisericile. Florile acestea se scaldau parcă în semiobscuritate, în ciuda lumânărilor

aprinse, cam puține, între noi fie vorba, doar pe alocuri, raze fine de lumină, pătrunse prin vitraliile multicolore, le învăluiau în culori fantastice și le confereau un aspect neobișnuit, nepământesc.

Aceste raze multicolore alunecau pe coloane subțiri de lemn, pe capetele întunecate ale îngerilor sculptați din lemn, aruncau un curcubeu pe veșmântul alb al Madonei din marmură ce purta o cunună de stele și imprimau, în mod straniu, un aspect tineresc chipului palid răstignit. Din când în când, razele dispăreau sau se fărâmițau, probabil vântul adia prin copacii înalți de dincolo de ferestre, atunci îngerii se ascundeau de tot, Madona parcă se retrăgea în umbră, iar fața răstignitului se făcea palidă și părea într-adevăr moartă. „Ce manieră ciudată de a apela la o anumită teatralitate au acești catolici, – m-am gândit eu, – aici totul mizează pe efect, florile, lumina, ba chiar și acest realism în înfățișarea patimilor de pe cruce – toate acționează cumva ciudat asupra imaginației. Între noi fie vorba, sunt și efecte destul de lipsite de finețe.” Și am privit zâmbind la sabia înfiptă în pieptul Madonei de marmură.

În acest timp, s-a apropiat de picioarele Madonei o față, ce părea țărancă după îmbrăcăminte. Purta o fustă verde scurtă și foarte înfoiată, o cămașă albă cu mâneci largi și o vestă roșie, nu avea nimic pe cap, în afară de două cozi bălaie groase care îi înconjurau capul ca o coroană. Ea ducea un buchet mare, aproape cât un snop, din flori de câmp și de casă, legate cu o strădanie vizibilă, dar neîndemânatic. Fata a pus florile la picioarele Madonei, și-a așezat cu seriozitate palmele una într-alta și le-a dus la piept, ochii ei albaștri, mari și sinceri, s-au înălțat, buzele au început să șoptească o rugăciune.

Gretchen, mi-am spus, și ceva înduioșător începu să mă cuprindă, dar nu voiam să mă las pradă acestui sentiment. În acel moment, s-a auzit un clopoțel, fata își lăsă capul în jos și se lovi cu pumnul de două ori în piept cu o mișcare scurtă și copilărească, clopoțelul tăcu, preotul mormăi ceva și fața fetei se înalță din nou, palmele i se așezară iar una într-alta, se închină și se lovi în piept din nou. Mi s-a părut comică această rugăciune la semnal, abia m-am stăpânit să nu izbucnesc în râs, până și vecina mea de bancă, o bătrână, mă privi sever pe deasupra ochelarilor și se îndepărtă de „compania” sa.

Brusc, am tresărit ca lovit de trăsnet. Orga tună, dintr-odată, din înălțime. Un sunet puternic, poruncitor. Mi s-a părut că coloanele subțiri au tresărit, ca o pădure străbătută de vânt. Ceva întunecat, ca un nor, atârna deasupra noastră din înălțimea bolții și privirea nu avea curajul să se ridice, temându-se de acest nor tainic, amenințător. M-am uitat în jos, la fată, ea stătea prosternată în fața Madonei, care parcă dispărea în umbră, îndepărtându-se de ea, fața fetei era ascunsă de flori, iar mâinile-i atingeau pedestalul de marmură.

Mi s-a părut că văd, în această scenă, o disperare fără margini, un dor apăsător și plin de patimă. În fața Madonei, Fiul său răstignit își pleca pe piept fața încremenită, ca și

Catedrala Sf. Stefan, foto din 1905. Cea mai faimoasă catedrală din Viena și din toată Austria. În timpul sederii sale în 1891 în capitala Austriei, Lesea Ukrainka a vizitat această catedrală. Impresiile acestei vizite au stat, ulterior, la baza eseului „Clipa”.

cum și-ar fi dat ultima suflare. Sunetele orgii se transformau într-un vuiet surd și tăcut, în care se auzeau vibrațiile unei melodii ca un bocet, brusc aceste vibrații și vuietul s-au contopit într-un singur acord.

Solemne și strălucitoare și, în aceeași clipă, răspândind un curcubeu de lumini, razele pâlpăiră pretutindeni. Florile înfloriră. Micile capete ale îngerilor apărută din mulțimea de coloane. Maica Domnului, îmbrăcată în veșminte de curcubeu, arăta cu o mână spre sabia care îi pătrundea inima, iar cu cealaltă spre fata căzută la picioarele ei. Fața Mântuitorului, strălucitoare și tinerească, zâmbi, iar fata își ridică capul deasupra florilor; în ochii ei sinceri străluceau lacrimi, iar buzele ei zâbeau, șoptind rugăciunea. Ea nu mai era prosternată, ci se ridicase într-un genunchi, și palmele așezate una într-alta atingeau mâna de marmură a Madonei. În pieptul meu se mișcă ceva ca un val fierbinte și așa fi vrut să mă arunc în genunchi alături de acea fată, să cuprind cu mâinile pedestalul Madonei și să încep să cânt, sau să plâng în hohote, sau să mor într-un extaz de neînțeles.

Totul a durat doar o clipă, pentru că clopoțelul ajutorului de preot distruse tot farmecul.

Traducere din limba ucraineană de lector dr. **Cristina SILAGHI (BUMBAR)**

Mihailo NEBELEAC

Din volumul *Nepermisele iubiri*

BALADĂ CU MESTECENI

Iubita mea din codrii cu mesteceni,
mă-ndrept spre tine-n fiecare gând,
mă cert în vorbe blânde cu prieteni
peste omătul vieții lunecând.

Mă regăsesc în cetina tristeții,
în brazi arzând ce zarea o cuprind,
mă zvârcolesc în setea dimineții
cu murmure sfințite de colind.

Stau cerbii muți de-atâta frumusețe,
păduri întregi aleargă spre abis,
le scaldă luna coarnele semețe
iar noaptea cade stoarsă-n necuprins.

Și şușotesc mestecenii în voie
povești rescrise-n albul altor zări,
mă simt surceaua smulșă din canoe
purtată spre blestemul altor mări.

Mă cert în vorbe blânde cu prieteni
peste omătul vieții lunecând,

iubita mea din codrii cu mesteceni,
mă-ndrept spre tine-n fiecare gând...

DORINȚĂ PĂGÂNĂ

Vreau să-ți sărut genunchii, Doamnă,
și să-ți mângâi sânii goi,
cu mâna ta înmiresmată
de tristețe mă-ogoi.

Și să te duc în brațe, blândă,
peste izvoarele din munți,
să mă amplific în speranță
pe cumpăna în altor punți.

Și să mă lepăd de durere,
copil al soarelui de sus,
lovit de toamna care cere
obol din timpul meu redus.

Apoi plătind înalta vamă
să mă destram în patru zări,
lăsând doar pulberea de seamă
pe buza albelor cărări.

Și să-ți sărut privirea, Doamnă,
lumina ochilor căprui

și să mă sparg în mii de clipe
din vremea dată nimănui...

Desen de Vasile Socoliuc

(Continuare din nr. 35)

8

Asupra celor ce se iubesc – mulți ochi deschiși
se află,

La fel asupră-ne: Necuratul a făcut,
Ca-n asemenea ocazii să te porți frumos.
Necuratul! N-aș vrea să dau vina pe el,
Putea fi un sfânt potrivit nouă,
Care, nevrând să stăruie-n tihna sa,
A dat loc unei răutăți evlavioase –
Într-una dintre nopți, spionii care erau puși
să ne prindă

Au dat peste noi și ne-au apucat.
Graful era în furie.
Și eu arme nu aveam, să fi fost acoperit de fier
Din cap până-n picioare.
Ce puteam face împotriva numărului lor?
Era aproape de palatul lui, la țară,
Depart de târg și de orice ajutor,
Și aproape când se crăpa de ziuă;
Nu m-am gândit decât că
Ceasurile-mi erau numărate;
Și cu o rugă la Maica Domnului,
Sau poate și către un sfânt sau doi,
M-am supus soartei mele
Și m-au dus la poarta palatului.
Ce s-a făcut cu Tereza nicicând n-am mai aflat,
De-atunci ne-au despărțit pentru totdeauna.
Mânios tare, precum lesne înțelegei,
Mai era mândrul Graf palatin;
Și, se-nțelege, avea mare dreptate,
Dar ceea ce mai mult îl supăra
Era frica de a nu fi împiedicată

George Gordon BYRON

MAZEPA

Prin această întâmplare
Viitoarea spiță a urmașilor lui;
El nu putea să se-mpace cu această pată,
El, care era cel mai nobil din stirpea lui;
Și precum i se părea lui însuși

Louis Boulanger. Mazeppa, 1827

A fi cel dintâi dintre oameni, socoti că
Și celorlalți tot așa trebuie să li se pară,
Dar mai vârtos mie.
Tocmai un paj! Un rege – da,
Ar mai fi putut îndura,
Dar nu un ticălos de paj!
Am înțeles, dar nu pot să vă descriu mânia lui.

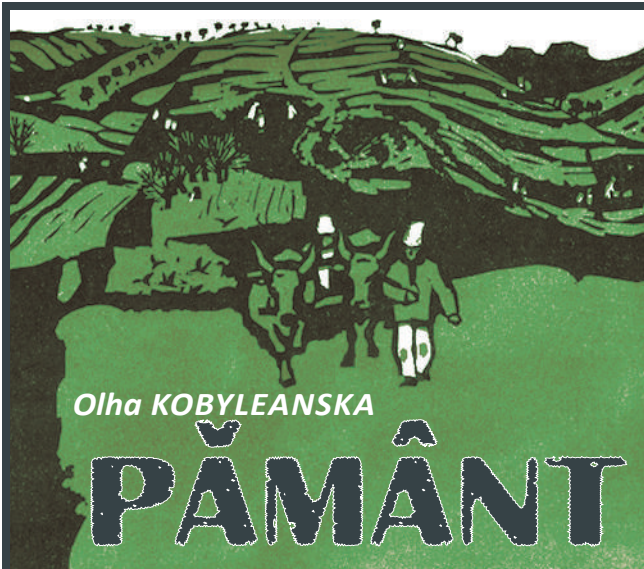
9

– Aduceți calul! Calul fu adus;
Într-adevăr, era un armăsar de soi,
De rasă tătarească din Ucraina,
Ce părea să aibă iuțiimi de gând
În picioarele lui; sălbatic,
Precum cerbul sălbatic, și neatins
De pinten și de frâu,
Doar cu o zi mai înainte prins;
Nechezând, cu coama zbârlită,
Împotrivindu-se, dar în zadar,
Plin de spumă, de mânie și de strășnicie,
Născutul în pustie-nainte-mi fu adus.
Și-acești robi ticăloși m-au legat pe spinarea lui,
Mă împrejurară cu îndoite legături;
Apoi, lăsându-l slobod, îi dădură fără veste
O pleasnă de bici:
La galop, la galop! – și iată-ne porniți –
Curenții de apă ce se aruncă din vârful de munți
Nu-s mai iuți.

(Va urma)

Traducere în limba română
de **Costache NEGRI**

Versificare și diortosire
de **Ignatie GRECU**

Olha KOBYLEANSKA

PĂMÂNT

(Continuare din nr. 35)

Era primăvară. Vremea recrutărilor.

Ivonika plecase cu Myhailo la oraș, la recrutare, Mariika rămăsese acasă, iar feciorul lor mai mic Sava se dusese la câmp. Aici, pe câmp se afla toată avuția lor și niciodată nu rămânea fără pază. În afară de casa de lângă conacul boieresc, aveau aici, la câmp, două bordeie. Într-unul ședea tot timpul cineva, fie iarnă, fie vară, celălalt era pentru albine, iar în grajdul învecinat țineau vitele lor cele frumoase. În spațiile grajdului, se înălțau stogurile de paie și trifoi. Tot acolo se vedea și locul alb și curățit al ariei, care nu era prea mare. Toate se aflau ca într-o căldare întinsă. Ceva mai departe, creștea o pădurice ca o livadă. În locul acesta ogoarele se pogorau parcă anume într-o vâlvea, ca niciun ochi iscoditor să nu poată vedea bogățiile ascunse aici. Mai cu seamă albinele și vitele. Vitele erau mândria cea mare a lui Ivonika. O pereche de juncani tineri, o pereche de boi tirolezi, roșii, frumoși, două vaci și vreo câțiva viței. Vara, Ivonika sau Myhailo dormeau în grajd, iar când venea iarna stăteau în bordei și îngrijeau de ele.

De când lumea, satul vecin se știa prăsitoare de hoți, dar când se abăteau pe la ei prin sat, trebuiau să ocolească ogoarele lui Ivonika. Tocmai de aceea era musai să vegheze cineva întotdeauna la bordeie. De aici nu era departe nici până la celelalte ogoare ale lui Ivonika. Apoi, aici și albinelor le mergea mai bine decât în sat, la casa din „deal”. Aici își aducea el grânele, aici treiera, aici pune la păstrare și vin-

dea, și trăia cinstit și liber ca o pasăre în pădure. Ivonika nu suferea să se uite cineva la el cum face treabă, și, mai ales, să stea să-i privească albinele. Era încredințat că asta aduce pagubă și rar lăsa vreun străin să se apropie de stupi. Când se pomenea cu vreun oaspete, îl vedea de departe și îi ieșea în întâmpinare, scoțându-și degrabă cureaua, ca să-i rămână lui tot răul pe care putea să i-l aducă în gospodărie, și astfel nu dădea oamenilor prilejul să-i vadă mai îndeaproape rostul. Și asta nu pentru că s-ar fi temut să nu întindă vreunul mâna la vreun lucrușor din bordei sau din bățatură! Nu, ferească sfântul! N-avusese nicicând o părere atât de proastă despre vecinii lui, deși era un om încercat de viață, nu glumă! Nu se temea decât de uitătura de deochi ori de mirare, de puterea farmecelor legate cu buruieni, căci dacă azvârli asemenea buruieni peste o vită sau peste un stup, te pândeste cine știe ce nenorocire, dacă nu chiar și moartea. Se temea de tot felul de vrăjitorii și moșmondeli necurate, la care câte unii se pricepeau de minune. Cel mai mult se temea pentru albinele lui, care se simțeau aici, la câmp, ca în rai. Și într-adevăr, mare pagubă l-ar fi lovit, dacă unele roiuri, mânate de un ochi vrăjmaș, ar fi apucat într-o zi aiurea și duse ar fi rămas!

Vara, pe întinderea fără de sfârșit din jurul bordeiului, contopită în zare cu cerul azuriu, strălucea în soare o mândrețe de grâu, se legăna în domoală unduire secara înaltă¹ și aurie, pe ici-colo alergau dungi verzi de trifoi țințate cu flori trandafirii, mirositoare, jucau sub ochi apele câmpurilor de hrișcă. Mirosea a miere până hăt departe, dulceața florilor atrăgea o sumedenie de gândăcii...

În unele zile, când cerul se îmbrăca în mătase albastră, iar soarele ardea mai viu decât altădată cu razele lui de aur, când dogoarea pătrundea peste tot, ba ieșea până și din pământ, Ivonika se simțea fericit! Asemenea zile îl îmbătau. Bătrânul își zâmbea singur și privea cu încântare în jur. Trăia odată cu pământul și se simțea una cu el. Știa ce le prieste grânelor și tuturor celorlalte care se ridicau din țărână, mai ales după ploaie. Parcă simțea și vedea cum pământul nu mai putea de mulțumire, cum i se împropăta seva, și cum, satul respira cu aromele-i pătrunzătoare. Respirația asta învăluia tot ce se afla pe el! Albinele lui o știau și ele, erau înțelepte și sprintene, și niciuna nu rămânea în stup pe o astfel de vreme, în afară de cele care trebuiau să rămână². Ieșeau în pripă pe urdinișuri și zburau cu grabă jucăușă de la o floare la alta, se lăsau spre pământ tot mai jos și zumzăiau pline de atâta mulțumire și cu atâta putere, încât zumzăitul

lor, contopindu-se într-un singur șuvoi, se preschimba într-o muzică adormitoare, monotonă și totodată nespuse de armonioasă, care în tăcerea din jur se auzea până departe-departee... Ogoarele cu trifoi se întindeau cât vedeai cu ochii, ademenind albinele, florile lor albe-trandafirii, vegheate de verdele proaspăt al frunzelor, se înclinau toropite în fața soarelui strălucitor, cu un zâmbet mărunț, în legănarea zumzetului monoton și gingaș al albinelor.

Frumos mai era pământul!

Viu și proaspăt în veșmântul lui de culori, numai că nu vorbea.

Ivonika îl iubea. Îl știa în orice timp al anului, îi cunoștea toate stările, așa cum se cunoștea pe sine. Pământul amintea de om și cerea jertfă.

Când pământul era mânios, Ivonika se temea de el mai mult decât de cerul întunecat, care prevestește furtună. Și pământul era mânios, atunci când aștepta zadarnic udătura ploii, când aștepta săptămâni de-a rândul picăturile răcoroase dătătoare de viață, și în loc de asta, razele arzătoare ale soarelui îi sorbeau vlaga. Atunci, pe ici-colo, i se chirceau încheieturile umflate și crăpau de necaz, se învârtoșa, devenea de nestrăbătut și nu dădea niciun fel de roade. Neavând încotro, lua hrana celor ce creșteau și înverzeau pe el – și totul tânjea și se veștejea, pâlea și se transforma încet, dar sigur, în ceva fără viață...

Aici, la bordeie, veni Sava, feciorul cel mic al lui Ivonika. Veni să adape vitele și să dea de mâncare lui Soika, un câine mare, prins în lanț lângă grajd.

¹ Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuk – *naltă*² Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuk – *rămâie*

Se apropie cu pas leneș, agale.

Intră în grajd. Se uită la vite, care își întoarseră încet spre el capetele mari și, rumegând, îl priveau cu ochii lor imenși și blânzi. Apoi ieși. Nu voia să le adape. O să vină³ Myhailo să le adape. Când s-o duce la cătănie, o să muncească el destul pentru amândoi. Ce mai calea-valea, asta îl așteaptă, fără îndoială...

Numai să se ducă odată. Nu s-ar mai ține scai de el ca și acum. Mereu găsește câte ceva să-i bată capul, mereu are să-l învețe câte ceva! Ba că n-a fost destul de harnic, ba că n-a făcut treaba cum trebuie, ba că umblă prea mult prin sat, ba că se vântură prea mult la horă și printre fete... Ei, și ce? Ce-l privește pe el? Dacă umblă prin sat și pe la horă, ce, Myhailo crede că unde-i mai mare, el, care e mai mic, trebuie să-l asculte în toate? O, nu, nu-i chiar așa! Și-apoi, nici Myhailo, nici taică-său nu-l lasă să se ducă pe la unchiul Hryhorii⁴. Zice că unchiul e un „nemernic” și că dacă tata, mama și el nu se uită înspre casa lui, nici el, Sava, n-are voie să facă astfel. Da!

Oare nici el n-are voie?

– Ha-ha!... O să vedem noi!

El o iubește pe Rahira cea cu ochii negri, fata unchiului Hryhorii și n-o să se despartă niciodată de ea. Iar ce-o avea taică-său cu unchiul – puțin îl privește. Dacă s-au certat – treaba lor, el nu e vinovat. Unchiul Hryhorii a depus mărturie mincinoasă împotriva lui taică-său, din care pricină a și stat

la închisoare vreo câteva luni, dar ce-l privesc toate astea pe el? N-avea decât să nu se fudulească în fața lui Hryhorii, se tot uita strâmb la unchiul, ca la un șarpe, și el s-a înfuriat odată și l-a mușcat. Unuia din sat i-au dispărut⁵ din casă niște lucruri și niște bani, iar unchiul a depus mărturie la

judecătorie cum că taică-său e amestecat în treaba asta. De atunci a început dușmănia. Și-apoi, ziceau ai lui, nu se cade ca el, Sava, să se lege cu Rahira. Ea îi era rudă de aproape. Fata mătușă-sii, sora maică-sii – și era păcat! Tare îi mai pasă

lui de asta! N-are decât să se teamă altul de asemenea păcate, el nici nu se sinchisește de ele...

Hryhorii cu Rahira râdeau și ei de asta. Și Hryhorii nu era prost. A văzut multe în viața lui. Se ducea aproape în fiecare an prin alte părți la muncă și când se întorcea de acolo, povestea o mulțime de lucruri pe care le auzise, le văzuse sau le făcuse singur. El nu vedea niciun păcat în faptul că Sava o iubește pe Rahira...

Și apoi, deși erau grozav de săraci – nu aveau pământul lor, ci luau pământ în arendă și se duceau și pe la alții să muncească, mai ales Tetiana⁶, mătușă-sa – l-au primit cu ce-au putut când le-a călcat pragul, l-au ospătat fără să tremure pentru fiecare creițar, așa cum se întâmpla cu taică-său și maică-sa. Taică-său nu-l lăsa să fumeze, pentru că nici el nu fuma, în schimb Hryhorii îi aducea întotdeauna câte un pachet din Hoppieat, atunci când știa că a isprăvit tutunul și că tânjește să fumeze. La taică-său acasă bea rachiu doar de 3-4 ori pe an – de Crăciun, de Paște, de hram și de Anul nou sau de lăsata secului, pe când aici îl cinsteau nu o dată sau de două ori, ci chiar de mai multe ori pe săptămână. Dar cea mai dulce pentru el era Rahira...

(Va urma)

Adaptare de **Natalia BURDUJA**

Ilustrații de **Serhii ADAMOVCYI**

³ Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuk – *vie*

⁴ Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuk – *Grigori*

⁵ Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuk – *pierit*

⁶ Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuk – *Tatiana*

recenzie

„Ucrainenii și rușii – aspecte imagologice” de Mihai Hafia Traista

(Continuare din nr. 35)

Secțiunea de analiză imagologică a operelor de ficțiune reia tema operei lui Ivan Kotliarevskyi, părintele dramaturgiei ucrainene și primul autor care folosește în creația literară clișee despre relațiile ruso-ucrainene, aflate în circulație în cultura populară. Dincolo de *Moscalul vrăjitor*, menționat și în capitolul anterior, este adusă în discuție epopeea eroicomică *Eneida* (1798) – considerată prima operă literară redactată integral în limba ucraineană modernă –, în care stereotipurile etnice sunt asociate simbolurilor animaliere. Acest procedeu îi prilejuește lui Mihai Hafia Traista o paralelă cu romanul grafic contemporan *Maus. Povestea unui supraviețuitor* de Art Spiegelman, unde diferitele popoare angrenate în conflicte în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial sunt reprezentate de animale. Concluzia ar fi că această generalizare cu efecte comice nu contribuie la consolidarea, ci mai degrabă la deconstruirea etno-stereotipurilor. În același subcapitol, care tratează literatura ucraineană de secol XIX, sunt discutate povestiri de Hrihori Kvitka Osnovianenko, în care pe lângă moscalul-soldat apare și imaginea rusului târgoveț, se fac trimiteri scurte la texte din secolul al XVIII-lea, când moscalul nu constituia o prezență constantă în mentalul colectiv ucrainean și se analizează pe larg poemul *Kateryna* (1840) de Taras Șevcenko, în care legătura eșuată dintre moscalul depravat și tânăra ucraineană inocentă este interpretată ca o alegorie a relațiilor dintre Moscova și Ucraina. Al doilea subcapitol urmărește deformarea etno-stereotipurilor sub presiunea ideologiei în literatura ucraineană sovietică. Acest fenomen este ilustrat exemplar de doi romancieri încadrabili în canonul realismului socialist: Oles Honcear și Volodymyr Malyk. În timp ce trilogia lui Honcear urmărește destinul unor militari ucraineni în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și aduce în prim-plan figura pozitivă a maiorului rus sovietic Voronțov, tetralogia lui Malyk își plasează acțiunea în trecutul mai îndepărtat și creionează portretul atașant al unui cazac de pe Don înfrățit cu cazacii zaporojeni. Prin interpretările sale, Mihai Hafia Traista pune în evidență și elementele de originalitate ale acestui tip de literatură, de pildă orientarea pro-europeană a personajelor lui Honcear și dubla poziționare a acestuia ca scriitor sovietic și patriot ucrainean.

În cadrul analizei imagologice a operelor literare, cel mai mult spațiu îl ocupă literatura contemporană. Primul subcapitol se ocupă de imaginea rusului în literatura ucraineană contemporană și ia în considerare cinci exemple: un roman al lui Vasyl Șkliar despre războiul purtat de Rusia în 1921 împotriva Republicii Populare Ucrainene, două nuvele cu pronunțat caracter imagologic, scrise de Maria Matios și având ca temă conflictul dintre brutalitatea ocupantului rus și lumea patriarhală a satului bucovinean, romanele lui Volodymyr Danylenko și Ihor Hurhula, a căror acțiune se petrece în perioada sovietică, și, în fine, serialul recent de TV *Ultimul moscal*, în care este satirizată mafia rusească.

Al doilea subcapitol urmărește imaginea ucraineanului – desemnat adesea cu pseudoetnonimul *hahol* – în literatura rusă, oferind un periplu cronologic, începând cu primul interes lingvistic și etnografic trezit în secolul al XVIII-lea și continuat în perioada romantică și mergând până la stereotipul haholului necivilizat reluat de Aleksandr Soljenițin. Un loc aparte îl ocupă Maxim Gorki, a cărui aversiune față de haholi însoțită de minimalizarea limbii ucrainene ca dialect s-a concretizat în numeroase stereotipuri negative inserate în literatura și în luările sale de poziție. În rest, subcapitolul inventariază imaginile preponderent negative ale haholului leneș și prost, dar și cele câteva reprezentări pozitive ale țărânului ucrainean în operele unor scriitori de limbă rusă cum ar fi V. G. Korolenko, Anton Cehov, Ivan Bunin.

Un capitol separat vizează relațiile tensionate dintre ucraineni și polonezi, prezentând o scurtă incursiune în istoria comună a celor două popoare, urmată de investigarea stereotipurilor antipoloneze la Șevcenko și Gogol și a constituirii în mentalul colectiv polonez, începând cu literatura lui Sienkiewicz, a unei viziuni coloniale asupra ucraineanului ca un „Celălalt” care trebuie civilizat.

În fine, ultima parte a lucrării este dedicată autoimaginilor vehiculate în cultura ucraineană. Investigația pornește de la premisa introdusă de cercetătorii Ion Chiciudean și Bogdan-Alexandru Halic, care situează autoimaginile pe trei nivele de percepție: „imaginea instinctivă arhetipală”, „autoimaginea preluată de la străini și însușită de-a lungul timpului” și „imaginea pe care un popor dorește să și-o poată făuri despre el însuși” (cf. p. 175). În continuare se analizează rolul moștenirii coloniale în constituirea complexului de inferioritate ucrainean, începând cu secolul al XVIII-lea și cu fenomenul malorusismului, formarea identității naționale ucrainene prin opoziție față de catolicismul impus de Polonia și polarizarea societății ucrainene după pierderea autonomiei, în 1775, între o castă militară privilegiată și țărănimea asuprită care, ca formă de rezistență, păstrează vie limba și tradițiile specifice. În subcapitolul intitulat „Mișcarea de emancipare națională” se scoate în evidență rolul contactelor culturale cu Polonia în conturarea unei literaturi naționale ucrainene – de exemplu, patosul mesianic al lui Adam Mickiewicz a servit drept model autorilor ucraineni fondatori ai organizației secrete „Kiril și Metodi” înființată în 1845 cu scopul de a milita pentru eliberarea Ucrainei – și se schițează evoluția ucrainofiliei în sec. al XIX-lea, de la patriotism regional la ideologie naționalistă. Un ultim subcapitol foarte consistent vizează autoimaginea ucraineanului în literatură. Mihai Hafia Traista oferă interpretări detaliate și pertinente ale romanelor unor cunoscuți autori ucraineni contemporani, ce ilustrează exemplar problematica (de-)construirii autoimaginilor în context postcolonial și posttotalitar. Ca punct de reper pentru propriile interpretări, autorul se servește, printre altele, de lucrarea comparatistă a Nataliei Lysak ce studiază reprezentările naționale din literaturile ucraineană și irlandeză. Utilizând un aparat conceptual similar, Traista identifică persistența în creațiile autorilor contemporani a heteroimaginilor negative, influențate de colonizatori (complexul ucrainean de inferioritate), suprapuse pe autoimagini pozitive (mesianismul națiunii ucrainene). Nucleul acestei părți importante din lucrare constă în amplele analize pe text, consacrate romanului *Dresorul de timp* de Mykola Homyci și nuvelei *Glasul sângelui* de Halyna Tarasiuk precum și mai multor texte de ficțiune și eseuri ale lui Iuri Andruhovyci, dintre care cea mai mare atenție revine romanelor *Recreații* și *Moscoviada*. Interpretările lui Mihai Hafia Traista își păstrează accentul imagologic, fără a pierde din vedere complexitatea estetică a prozelor analizate. În *Dresorul de timp*, destinul personajului central ilustrează evoluția societății ucrainene contemporane de la identificarea cu *homo sovieticus*, la cristalizarea conștiinței naționale. Romanele lui Andruhovyci, cu țesătura lor narativă arborescentă, bogăția de trimiteri intertextuale și inserțiile fantastice, deconstruiesc ironic autoimaginile ucrainene și reflectează asupra caracterului multietnic, multilingvistic și multicultural al Ucrainei, în timp ce prozele Halinei Tarasiuk abordează provocările identitare rezultate din contactul ucrainenilor cu occidentul în lumea globalizată.

Lucrarea lui Mihai Hafia Traista se prezintă ca o contribuție valoroasă la cercetarea imagologică din domeniul slavisticii, fiind totodată singura cercetare de acest fel realizată în limba română pe tema relațiilor ruso-ucrainene.

Maria IROD

(Continuare din nr. 35)

Odată cu Șevcenko intră în literatura europeană un stil de obiectivizare loco-regional deosebit, orientat spre dezvăluirea psihologică a unor eroi ai neamului, dispuși să sufere pentru cauze asemănătoare europenilor, în general, de fapt, elemente ce țin de profunzimile sufletului omenesc. Asemănător conținutului operei marelui scriitor rus, Fiodor Mihailovici Dostoievski, cu scopul de a releva conflicte fundamentale, ideologice și sociale ale unei epoci anume, bate la porțile Europei Marele Cobzar. Orice încercare de defalcare a unității organice, cu marea literatură europeană, n-ar duce decât la comiterea unei nedrepte judecăți de valoare, de imagine, cu privire la genialitatea lui Șevcenko. Comparativ judecând, cel ce apare în opinia unora când prooroc al revoluției ruse, când apărător al ortodoxismului și al autocrației, când umanist abstract, când „talent crunt”, Dostoievski este totodată cel care încă din tinerețe scrisese că „filosofia este însăși poezia, ridicată la nivel superior”. Este suficient să ne amintim de „Legenda marelui inchișitor” sau de capitolul „Răzvrătirea” din „Frații Karamazov”.

Stepa, muntele și marea implică multiple înțelesuri, ele putând deveni o captură facilă de terminologie, o posesie a celor străini de orice intenție, prin lipsă de responsabilitate artistică și de aplicare adecvată în abordarea mării poezii. Centrată pe ideea de a da interpretări umaniste pe o scară a valorilor, comparabilă cu treptele de concepte transcendente și ideale ale anticilor, se face simțită nevoia integrării în Simbol, atunci când avem în vedere interpretarea opțiunii umaniste în creația lui Taras Șevcenko.

Atamanul Hamalia le strigă zaporojenilor, mizând pe pedepsirea turcilor, încurajându-i pe ai săi ca pe niște zei, privitor la împlinirea destinului luptei:

„Frați, va fi dreptate,
Vom trăi, vom bea și vinul
Și pe turc l-om bate,
Catifea vom pune peste
Preșuri afumate!”

„Oi!” zicem și noi, extrapolând nu departe de zeități, încercând un vag sentiment de eroziune semantică a limbajului obișnuit uman, deși, sub aspectul lăuntricului nostru, păstrăm tot respectul față de univesul zeităților. Deci rostim „oi”, poate sub rezerva înțelesului lamentabil de „vai”:

La câte va trebui să renunțe
Hamalia lui Șevcenko
– „Ulysse-Omul” -
spre a se-implini în poem
mitul „Ulysse-Eroul”?

Nu-i cu totul o problemă bizară aceasta. Pentru că Ulysse este poematic înainte de toate – „Ideea de Ulysse.” În rest:

„Hamalia, vântul bate,
Marea noastră, iată!...
După munții vii de valuri
Se ascund îndată.”

A renunța la „munții vii de valuri” ar fi însemnat pentru „Ulysse-Omul” renunțarea la Hamalia lui Șevcenko. Toată călătoria poemului șevcenkian se petrece pentru a dovedi lumii că „marea noastră” este, metaforic, în metru patriotic, nu numai un spațiu eroic, comparabil cu cel al Eladei, ci și un spațiu vital pentru niște zaporojeni necorăbieri!

Într-o înțelegere de-o mai amplă generalizare, e momentul să ne reamintim că, în perioadele de mari dezechilibre sociale și morale, iau naștere mari opere și ilustre personaje. Comparabilă cu obișnuita continuitate de a chibzui asupra sensurilor cardinale ale vieților ce au dobândit pecetea sfințeniei eroice apare starea de frământare (artistică) ce l-a neliniștit pe Cobzar, având în vedere neliniștile și înțelepciunea neamului său în relațiile sale cu rosturile transcendenței.

În istoria umanității, poporul ucrainean se plasa, creștinește vorbind, în jurul umanității cristice. Iisus Hristos reprezenta pentru o bună parte a neamului Creatorul nu doar a unei etici de înțelesuri umaniste novatoare, ci al singurei etici dramatice, precum și lumea este dramatică.

Necesitatea integrării muntelui și a mării – drept simboluri naționale – îmbogățesc, prin multiplicări de situații, perspectiva înțelegerii structurii capodoperei poetice, creată în paralel cu idealuri și aspirații specifice operelor deja consacrate în istoria literaturii europene și universale. De aceea, nu fără temei, în interpretarea opțiunii de înalt umanism specific operei șevcenkiene, a fost pusă la îndoială realizarea unei asemenea performanțe scriitoricești de către altcineva din cuprinsul scriitorimii ucrainene.

În fond, Hamalia lui Șevcenko rămâne un viu simbol pentru eternitatea literaturii ucrainene și nu numai. Persoana nu există din punct de vedere istoric. Hamalia reprezintă în poem imaginea generalizată a vătafului cazac. Într-altfel, în istoria ucraineană, la începutul secolului al XVIII-lea, sunt cunoscute câteva nume de Hamalia; sunt pomeniți în „istoria rușilor” între subofițerii cazaci ai secolelor XVII-

XVIII, dar niciunul dintre ei nu a condus expediții pe mare.

Hamalia poartă soarta de a nu fi niciodată singur. Să-l lăsăm, așadar, să fie drept cu ea și să se poarte amabil cu imaginea generalizată a vătafului cazac, pentru că substituirile nu-s într-un tot lipsite de putere. Substituirile de nume, zicem. Doar unul singur:

„A plecat pe mare
Slava să-și sporească,
Pe frați să-i elibereze
Din gherara turcească.”

Pentru acest Hamalia nu există moarte, doar o schimbare de cântec:

„Slavă ție, Hamalia,
Renumit în lume
Și-n a noastră țară,
Că nu ai lăsat ca frații
În străini să moară!”

Morții, a spus Cobzarul? Nu există moarte, doar o schimbare în natură – iată:

„Hamalia, vântul bate,
Marea noastră, iată!...
După munții vii de valuri
Se ascund îndată.”

E primejdios să spui nu, nu-i adevărat, când ar trebui să spui da. Totul poate fi nimicit, redus la pulbere și țărână, afară de înțelepciunea eroică a simbolului nume Hamalia. Aceasta devine posibil grație redescoperirii de către Șevcenko a „autonomiei și imanenței valorilor”. Marele medic umanist clujean, Octavian Fodor, cel aflat mereu „în căutarea unor permanențe” (Editura Dacia, Cluj, 1973), merită a fi citat în context: „redescoperirea idealului epolinic, a autonomiei și imanenței valorilor, reprezintă în fond redescoperirea omeniei; strădania și gloria umaniștilor a fost să o facă universală, edificând în jurul acestui sâmbure spiritual cultura modernă. Conștiința adevărului și a valorii faptelor vor fi cele ce îi vor conferi onomatopeea numelui:

Hamalia. Acesta răsună pe măsura propriei sale dimensiuni legendare.

Ca model de erou legendar, Hamalia pare a fi „frate de sânge” cu eroul de tip oedipian. Și nu-i de mirare, printr-o aparentă asemănare bizară, că ei se înfățișează în fața mitologiei europene, dispuși să suscite dezbateri între instincționalul și existențialul verb *a fi* și datoria socială a omului de a fi prin *a face* ceva pentru neamul său. Din punctul acesta de vedere, al progresului de promovare a valorii omului, în înțelepciunea de geniu a poeticului de tip universal, Cobzarul ucrainean a consemnat un progres de viziune, dacă nu unul de reinterpretare a valorilor umane în fața mitologiilor. Normalitatea spirituală a unui personaj cum este legendarul Hamalia nu poate fi înțesită poetic, decât cu un mare consum de imaginație și talent.

Marele Cobzar izbutește să scoată în evidență autenticul suflu de erou, nelumeasca ardoare, în consensul ardorii de tipul nădejdei în binele final, cu înfocarea dragostei ce arde în cupa luminată a inimii personajului. Zidurile sufletului de erou șevcenkian au loc, deseori, după proiectul naturii, și rostul poemul țâșnește în răspântia zorilor, când este posibil să se facă auzit un „al treilea cântat de cocoși”.

„Al treilea cântat de cocoși” este un semnal: se spune că Zalizneak, neașteptând al treilea cântat al cocoșilor, a aprins Medvedivka, orașel între Cihrin și Zvenehorodka (aceasta e chiar nota lui Taras Șevcenko):

„La Cerkassî. Când cocoșul
Pentru-a treia oară...
Va cânta... atunci... larema
Dârz pășește și cu ochii
Niprul larg măsoară.”

Se bucură oricum ar părea, se bucură larema străin de bucurie:

„Așa larema drum își face,
Nu spre draga-i fată,
La Vilșana, ci spre-a aduce
Leșilor răsplată.”

Bucuros, și nimic mai mult:

„Cu aceste gânduri pășea dârz larema,
Frământând în brațe cuțitul sfințit.”

De consemnat că larema, în text, apare termenul „herștu” (ebr.) – auzi tu?)

Niprul îl pricepe pe larema și preschimbă vremea:

„Iar cocoșii – cucurigu!
Cântă-a treia oară.”

Eroismul lui larema arde de entuziasmul răzbunării, deoarece cu prinosul ce-l dăruiește momentului dramatic, prin asta există el ca erou șevcenkian: un cuceritor al inimilor conaționalilor săi oropsiți de soartă.

„Hei, Cercassî!... Doamne sfinte!
Fă-mă foc și pară!”

Eroul șevcenkian are mai întotdeauna o armă a sa, dar ceea ce învinge este, ca în cazul de față, spiritualitatea naturii: cântatul de cocoși. Larema Zalizneak se autodefineste nu numai prin faptele sale, ci și prin semnale, prin cugetul trezit de natura care l-a determinat la fapte. A te ști capabil să duci la împlinire dorința de a face o faptă eroică e îndeajuns să treci la fapte, și, astfel, să faci fericite inimile conaționalilor participanți la o mișcare de eliberare pe câmpul de luptă.

Experiența spirituală a naturii este în primul rând un exercițiu, în acest poem, metaforic, vizează onomatopeic un exercițiu de înțelegere de sine. Esența cântatului de cocoși justifică pentru cei din mediul înconjurător fapte pe care nu sunt capabili să le înțeleagă, decât dacă le petrec, urmărindu-le, trăindu-le aievea

Natura e bună la toate: „Al treilea cântat de cocoși” este un semnal. Așadar, de pătimește cineva rău de pe urma dușmanului, să se deprindă a se face precum larema Zalizneak – „foc și pară”!

(Va urma)

Mihai MATEICIUC

Tezaur literar (Literaturna skarbnyca)

POVEȘTI UCRAINESE

Într-o împărăție, trăia odată un om și avea trei feciori. Iar când a murit acel om, în urma lui a rămas o moară, un pătuleț și un motan.

Și au zis frații:

– Hai să împărțim ceea ce ne-a lăsat tata.

– Hai.

Așa că au împărțit. Fratele cel mare a luat moara, cel mijlociu – pătulețul, iar mezinului i-au dat motanul.

– Tu, – i-au zis lui, – ești mic și n-ai nevoie de mai mult.

Auzind asta, fratele cel mic începu să plângă, dar motanul, lungit pe canapea, îi spune cu blândețe:

– Stăpâne bun și drag, de ce plângi?

– Cum să nu plâng, – îi răspunde stăpânul, – dacă la împărțea-lă te-am primit numai pe tine?... Și ce să fac eu cu tine?

Motanul îi spune:

– Nu plânge, stăpâne bun și drag, și dă-mi un sac și o să mă duc să fac rost de pâine pentru tine și pentru mine.

A luat motanul un sac, a pus în el frunze de varză, s-a dus la pătuleț, a pus sacul lângă culcușul iepurilor de casă, iar el s-a așezat la pândă. Iese de sub pătuleț un iepure, intră în sac să mănânce varză, iar motanul sare de după tufă, leagă sacul la gură și-l duce la împărat.

– Plecăciune, luminate împărate! – zice motanul. – Domnul Zapiceanskyi, stăpânul meu, îți trimite un dar.

Împăratul se bucură, mulțumește frumos și poruncește să i se pună grâu motanului în sac. Ba i-a dat și bani.

Aduce motanul grâul acasă, apoi se duce împreună cu stăpânul și-l macină la moara fratelui celui mare, așa că au de-acum, ca să zic așa, pâinea cea de toate zilele.

MOTANUL

Nu se știe cum, dar fratele mijlociu a aflat că motanul prinde iepuri la pătulețul lui și-i spune mezinului:

– Ascultă, frate, nu-l mai lăsa pe motan să vină la pătulețul meu, că n-o să-l mai vezi! Motanul ăsta e o pacoste – mi-a prăpădit jumătate dintre iepuri.

Domnul Zapiceanskyi stă pe cuptor și plânge.

– Stăpâne bun, stăpâne drag, de ce plângi?

– Cum să nu plâng, – răspunde el, – dacă fratele meu a spus că o să te omoare, pentru că îi prinzi iepurii de sub pătuleț?

– Nu mai plânge, liniștește-te, – zice motanul, – totul va fi bine.

Află motanul într-o zi că împăratul și fiica lui vor ieși să se plimbe pe malul râului. Dă fuga acasă și spune:

– Stăpâne bun, stăpâne drag, hai să mergem la râu.

– Ce să facem acolo?

– Nu contează. Hai! Nu mai întreba! Dacă ai să faci ceea ce-ți spun eu, va fi bine și pentru tine, și pentru mine.

Ajung ei la râu și-i văd acolo pe împărat și pe fata lui.

– Stăpâne bun, stăpâne drag, scoate-ți repede cămașa, sari în apă și începe să strigi de acolo: „Ajutor! Ajutor, oameni buni!”.

Fratele cel mic și-a dezbrăcat cămașa, a sărit în apă și a început să strige de acolo:

– Ajutor! Ajuor, oameni buni!

L-a auzit și împăratul, iar motanul a venit repede și-i spune: – Niște tâlhari l-au prădat pe domnul Zapiceanskyi și l-au aruncat în apă. Nu-l lăsa, împărate, să se înece!

– Vai-vai-vai! – țipă prințesa. – Nu cumva e acel domn Zapiceanskyi care ne trimitea iepuri drăgălași?

– Ba e chiar el, prințesă! – îi spune șmecherul de motan.

Atunci, împăratul și-a chemat slugile. S-au adunat și mulți oameni, iar pescarii au aruncat năvodul și l-au scos pe nefericit din apă. Iar fata îl roagă pe împărat:

– Ia-l, tată, la palat pe domnul Zapiceanskyi – el e atât de bun și de darnic!

Împăratul l-a luat pe fratele cel mic lângă el. La palat l-au îmbrăcat frumoas, l-au aranjat... Iar prințesei i-a plăcut de el atât de mult, că peste câteva zile s-au căsătorit. Și au dus-o bine și motanul, și stăpânul.

Traducere din limba ucraineană de **Corneliu IROD**

Ivan NECIUI-LEVYŢKYI

CONCEPȚIA DESPRE LUME LA POPORUL UCRAINEAN. SCHIȚĂ DE MITOLOGIE UCRAINEANĂ

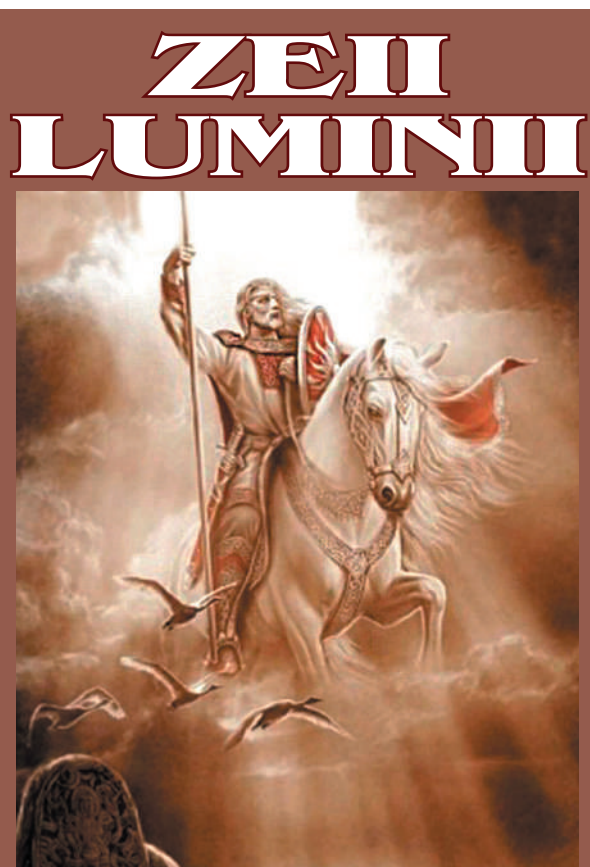
(Continuare din nr. 35)

Pe lângă faptul că Ivan-Tunetul este descris ca un războinic, el mai apare, în imaginația populară, sub chipul poetic al păstorului-cioban. De după un munte înalt, apare o turmă de oi ca un nor negru. În fața turmei, iese un păstor, mândru, cu părul balai, într-o cămașă cenușie. El este încins cu vrej tânăr sau mur, iar de funie sunt legate trei trâmbețe: una de aur, alta de aramă, a treia de paltin sau din corn de zimbbru. Când trâmbețează din trâmbeța de paltin, se aude în toate văile, în păduri și pe câmpii; când trâmbețează din trâmbeța de aur, se aude până la cer; când trâmbețează din trâmbeța de aramă, se aude în toată lumea. Odată, ciobanul s-a mâniat pe mama sa și a părăsit-o, luând cu el turma. Mânând turma peste un pod de piatră, el s-a prăbușit cu tot cu ea și și-a înecat oile în apă. Lui i-a părut rău nu atât după turmă, cât după calul sur, cu care a cutreierat trei ținuturi: ținutul turcesc, ținutul nemțesc și cel unguresc și care a cioplit cu copitele în piatră albă, ridicând o biserică cu trei ferestre minunate.

Păstorul-cioban este același Ivan-Tunetul, doar că dedublat, după cum ne putem da seama din faptul că el, într-adevăr, are un astfel de cal minunat, la fel ca Ivan-Cneazul. Încă în Vede, norii erau numiți vaci cerești pe care zeul rău Vritra le închide în cetate, iar Indra-Tunetul le eliberează de acolo. În colinde, turma de oi este numită, simplu, norul negru care apare de după munte. Ciobanul însuși este alb și stă pe un cal sur, are trâmbețe strălucitoare de aur și de aramă, deoarece el este divinitatea luminoasă a tunetului și a fulgerului. Murul cu care este încins păstorul reprezintă fulgerul, fiind același lucru cu lumânarea cu care este încins miticul Hristos, despre care se cântă în colinde. Sunetul scos de trâmbețele sale umple tot cerul, tot pământul, deoarece este glasul tunetului. În cele din urmă, despărțindu-se de mama sa, adică de soare, care este descris în colinde sub chipul feminin al cneaghinei-stăpâne, păstorul-Tunet se prăbușește pe pod și îneacă turma în apă, adică varsă ploaia din nori pe pământ și, odată cu aceasta, își pierde strălucitorul și minunatul cal, deoarece fulgerul dispare imediat ce ploaia din nori se revărsă pe pământ.

Imaginația populară a transferat, în zilele noastre, însușirile păstorului-Tunet asupra Sfântului Gheorghe care merge călare pe un cal alb. De Sfântul Gheorghe, în Ucraina și în Belarus,

se îngroapă în câmp, pe haturi, oasele unui purcel sfințit, se sfințesc câmpurile și izvoarele, considerându-l pe Gheorghe zeul forței rodnice a pământului și al forței fertile a vitelor cornute, a cailor și a oilor. De Sfântul Gheorghe, și în Rusia, și în toate ținuturile slave, există obiceiul de a stropi vitele cu apă

ZEUL TUNET-PĂSTOR

sfințită, de a face rugăciuni lângă izvoare și de a mânia vitele în câmp cu o ramură de salcie sfințită. De Sfântul Gheorghe, primăvara, acolo are loc o sărbătoare a păstorilor. Acestora li se dăruiesc plăcinte, ouă, lapte. În Bulgaria și în Serbia, de Sfântul Gheorghe, se taie și se frig mieii, li se pune pe cap o cunună din flori și verdeață, se lipesc de coarne lumânări de ceară și se dau cu tămâie. Imaginea păstorului-Tunet este, poate, mai veche

decât imaginea Tunetului-războinic, deoarece el este preluat din străvechea ocupație păstorească a poporului ucrainean. Păstorul-Tunet, încins cu mur, face referire la un mod de viață foarte patriarhal al poporului, când, poate, ciobanii ucraineni se încingeau, în realitate, cu mur sau cu răchită. Răchita este, în același timp, simbol al fulgerului, deoarece seamănă cu o viperă și cu un șarpe de casă, sub ale căror chipuri, din timpuri străvechi, oamenii își imaginau fulgerul. Acum, în Ucraina, oamenii spun despre Sfântul Gheorghe că paște animale sălbatice, cum ar fi lupii, iar lupii sunt numiți câinii lui Gheorghe.

Alături de Sfântul Gheorghe, în Ucraina, oamenii așază un alt păstor al lupilor, pe Polisun sau Lisovyk. Acesta îi mână pe lupi cu un bici acolo unde se luptă popoarele unele cu altele. El pocnește din bici atât de tare, încât se aude foarte departe. Pocnetul biciului este tunetul. Polisun și Sfântul Gheorghe sunt așezați alături și au același rol, ca imagine dublă a păstorului-Tunet: o imagine veche și una din epoca creștină târzie. În popor se povestește că erau odată doi frați: unul bogat, iar altul sărac. Odată, fratele cel sărac a urcat într-un stejar pentru a înnopta. La miezul nopții, a văzut cum un om mână o mulțime de animale sălbatice, iar, în urmă, un alt om mergea cu carul. Aceștia erau Lisun și Sfântul Gheorghe. Și iată că Lisun a mână animalele chiar sub stejarul în care se afla omul. Sfântul Gheorghe a început să împartă colțurile de pâine ce erau în car, rămânându-i un colț de pâine. Sfântul Gheorghe i l-a dat săracului și i-a spus: „Dumnezeu ți-a dat acest noroc! Cu acest colț de pâine te vei îmbogăți.”. Și, într-adevăr, săracul nu a putut mânca tot colțul de pâine. Ce mânca creștea la loc a doua zi, și colțul rămânea la fel. A început să-l invidieze fratele bogat pe cel sărac, s-a dus și a urcat în stejar chiar în vârf. Lisun și Gheorghe au mână lupii. Atunci, nu i-a ajuns unui lup pâine: Gheorghe i-a poruncit să-l mănânce pe fratele bogat. Oamenii cred că lupii aleargă în haite doar până la Bobotează. Cum aud împușcături pe râul Iordan, fug care încotro. Aceasta înseamnă că norii iernii trebuie să se împrăștie și să dispară când va bubui pe cer primul tunet de primăvară.

(Va urma)

Traducere din limba ucraineană de lector dr. **Cristina SILAGHI (BUMBAR)**

Război, din nou război! Ce oroare, ce coșmar! Câți dintre noi și-ar fi imaginat că după 76 de ani de la terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial, acea catastrofă umanitară în care au murit milioane de oameni, au fost sluțite sufletele familiilor acestora, conducerea unui stat cum este Rusia, altă dată privit ca eliberator, ar putea hotărî să atace mișelește un alt stat, Ucraina, stat independent și suveran, după căderea comunismului, începând cu data de 24 august 1991, statut cunoscut de întreaga lume, inclusiv de Rusia.

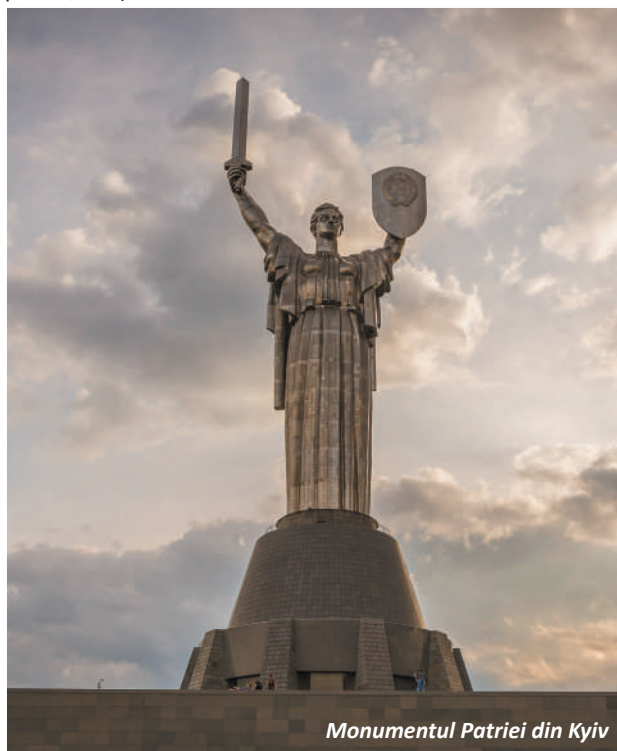
M-am născut după terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial, dar, în copilărie, auzeam povestite de către părinții mei, de către rude sau de către prietenii acestora istorii cumplite despre refugiul populației civile, despre spaime, foamete și frig, despre zbuciumul familiilor care așteptau cu înfrigurare o veste, și mulți primeau o scrisoare, prin care li se anunța decesul, dispariția sau faptul că persoana iubită a fost rănită grav. Cu toții am văzut filme despre ororile războiului sau am citit romane, unele capodopere pe această temă. Și acum istoria se repetă, cu o singură deosebire: privim la televizor pe diferite canale zi și noapte războiul ce se poartă de către Rusia contra Ucrainei, la 15-20 km de țara noastră, și îi ascultăm pe diferiți analiști militari și istorici vorbindu-ne despre cele două popoare, rus și ucrainean, în interacțiunea lor cu totul specifică în spațiul răsăritean, despre pretențiile teritoriale ale Rusiei, despre soarta războiului acesta nedrept dus de Putin, la care se asociază un alt personaj controversat, Lukașenko, președintele Belarusului.

De ceva vreme, frecventez cu bucurie și plăcere Uniunea Ucrainenilor din România, filiala București, condusă de către doctorul în filologie, poetul, prozatorul, dramaturgul, ziaristul Mihai Traista, de care mă leagă o caldă prietenie și admirație. În revista de cultură „Mantaua lui Gogol”, al cărui redactor-șef este, mi-au fost publicate mai multe povestiri. Mai nou, colaborez și cu revista „Ecouri Ucrainene”, unde îmi sunt publicate articole. Alături de mine frecventează această filială câțiva români, oameni de cultură, poeți, prozatori sau actori, regizori, iar cu ocazia întrunirilor de la sediul filialei, se țin conferințe, se citește proză, se recită poezie română, ucraineană sau universală, eu însămi recitând cu plăcere din Taras Șevcenko, Mihai Traista sau Federico Garcia Lorca. Recent, una dintre piesele semnate de Mihai Traista, intitulată „Șevaletul”, a intrat în repertoriul Teatrului Dramaturgilor din București. Am cunoscut oameni de cultură de excepție, cum ar fi filologul și teologul Corneliu Irod, autorul unui roman de excepție, „Sărbătoarea”, scris în limbile ucraineană și română – 3 volume publicate, urmând a publica și volumul IV, sau povestirile minunate: „Oglinda” sau „Chixuri”, ori pe scriitorul Mihai Mihailiuc, autorul mai multor romane scrise în limba ucraineană, unul dintre acestea tradus în limba română, intitulat „Pod fără balustradă”, roman pe care l-am citit cu mare interes și apreciat. Aici am cunoscut-o pe tânăra violonistă de mare talent, sensibilitate și acea capacitate de a te emoționa până la lacrimi, Natalia Kolotelo (căsătorită Pancec), concertmaistru la Filarmonica București, pe care abia aștept să o ascult și să o aplaud fie la aceste întruniri, unde cântă și ne încântă, ori la Ateneul Român. Am fost din copilărie și până acum un cititor pasionat, și datorită ospitalității de care m-am bucurat din partea acestor români de etnie ucraineană, am descoperit autori de excepție din Ucraina, cum ar fi doamna Halyna Tarasiuc, cu povestiri scurte foarte bune, zugrăvind viața acestui popor de după 1991, și, mai ales, pe dl. Mykola Homyci, autorul unuia dintre cele mai interesante și fascinante romane citite de mine în ultimii 2-3 ani, intitulat „Dresorul de timp”, tradus de către Mihai Traista, roman pe care vi-l recomand cu căldură.

În noiembrie 2020, am fost invitată de către Mihai Traista să particip la susținerea tezei sale de doctorat la Universitatea București, invitație care m-a onorat și emoționat profund, în condițiile în care eram în plină pandemie, iar prezența asistenței era redusă la șase persoane. Abia acolo am aflat titlul tezei de doctorat: „Ucrainenii și rușii – aspecte imagologice”. Am urmărit cu mare interes prezentarea tezei de doctorat și răspunsurile pe care le dădea Mihai Traista la întrebările comisiei de examinatori, i-am ținut pumnii strânsi, a strălucit, iar rezultatul a fost pe măsură – comisia comunicându-ne că este doctor în științe filologice cu calificativul maxim.

Recent, Mihai Traista și-a publicat teza de doctorat, dăruindu-mi un exemplar al cărții cu titlul „Ucrainenii și rușii – aspecte imagologice”. Pe la începutul lunii februarie 2022, am hotărât să încep să studiez această carte, pentru că nu poate fi vorba de o simplă lectură, ca a unui roman, dacă vrei să înțelegi ceva din complicatele relații existente de-a lungul secolelor între cele două națiuni slave cu aceeași obârșie etnică, ambele ortodoxe: ucrainenii și rușii. Pentru a scrie această lucrare, autorul a trebuit să cerceteze un amplu material bibliografic, care ține nu numai de filologie, ci și de istorie, sociologie, politică, economie, etnografie. Lecturând această carte, am înțeles un lucru foarte important: „Orice rus sau ucrainean va spune cu mândrie că se trage din Rusia Kieveană, cel mai timpuriu stat al slavilor din est, dominat de celor trei națiuni slave răsăritene din zilele noastre: Belarus, Ucraina și Rusia”. În acest sens, „Cronica lui Nestor” scrisă prin anul 1113 la Kiev, reprezintă sursa fundamentală pentru interpretarea istoriei slavilor răsăriteni (nota autorului, p. 206, 207).

Monumentul Patriei din Kyiv

La întrebarea: au ucrainenii o limbă proprie sau este aceasta doar un dialect al limbii ruse, autorul răspunde afirmativ și documentat: da, ucrainenii au o limbă proprie, argumentând în acest sens cu susțineri ale unor savanți ruși, cum ar fi O. Sahmatov, care afirmă următoarele: „au fost mai multe triburi slave de răsărit, cu limbi apropiate ca structură, însă diferite. Limba rusă s-a dezvoltat la Kiev și s-a finalizat la Moscova. Poetul rus Maiakovski scrie în 1926 poezia „Datori Ucrainei”, în care îi îndeamnă pe compatrioții ruși să cunoască cultura ucraineană și chiar să învețe limba acestora, deoarece uzinele metalurgice și barajele hidrocentralelor sunt ucrainene, și nu sovietice”. Mă apropiam de sfârșitul acestei cărți, când am aflat nenorocirea că, în noaptea de 24 februarie 2022, Putin care negase săptămâni întregi că va ataca Ucraina, fără o declarație de război, încălcând toate tratatele internaționale, a început să bombardeze țara vecină, a intrat cu trupele terestre, cu avioane și elicoptere, cu tancuri și mașini blindate, cu rachete și tot soiul de arme sofisticate pe teritoriul acestui stat suveran și independent, pe care până și nemilosul Stalin, conducătorul URSS, îi acorda-se în 1941 statutul de republică independentă.

În acest context, cât de actuală și importantă este lucrarea dlui Mihai Traista, care arată că, în perioada sovietică,

politica dusă de conducători a produs atâtea drame, dislocând o mulțime de oameni din republicile componente și trimițându-i forțat în alte locuri, dar și în Ucraina, inclusiv mii de ruși. La pagina 230, autorul spune: „Căderea imperiului comunist a dus la prăbușirea mitului celei de-a treia Rome. Rusia nu mai putea să se considere un popor ales, și-a pierdut vocația mesianică. Soljenițin afirma că Rusia trebuie să renunțe la orice mesianism. După o cădere a Rusiei din poziția de super putere, se încearcă recăștigarea poziției avute, iar «noul țar de la Kremlin», Vladimir Putin, este văzut de grupările pro-ruse ca un lider care a coagulat toate energiile pozitive ale Rusiei”.

Și, legat de dramele a milioane de oameni în timpul puterii sovietice, recomand cu căldură romanul „Zuleiha deschide ochii” de Guzel Iahina, unde este povestită viața bunicii tătăroaice, soție de chiabur, dusă cu alte grupuri de oameni, inclusiv intelectuali din Petersburg, în Siberia, pentru colonizarea aceluia ținut sălbatic și înghețat.

Revenind la actualul război, Putin speră, ca pe vremuri Adolf Hitler, într-un război fulger, în care în 24-48 de ore să cucerească Ucraina, să fie întâmpinat cu steaguri și flori pe ici pe colo, de pro ruși, speră ca Zelenski, actualul președinte al Ucrainei, să fugă din țară și să pună în locul lui un președinte marionetă și o conducere care să facă sluj în fața sa. Dar acest tânăr președinte, fost actor, a refuzat să părăsească țara și cu prețul vieții – s-au încercat trei atentate asupra sa – se dovedește un adevărat bărbat de stat care insuflă conaționalilor săi demnitate și rezistență, adresându-se acestora de câteva ori pe zi și îndemnându-i la luptă. Zelenski a stârnit admirația întregii lumi, cu pieptul în fața tancurilor rusești. Istoricii, dintre care un membru al Academiei Române, spune cu admirație despre Zelenski, că oricare ar fi sfârșitul acestui război, acest președinte va intra în istoria mare a omenirii, asemeni cardinalului Thomas Bekett sau al Ioanei D'Arc. Zilele trecute, Parlamentul european a aplaudat discursul ținut de oameni din toată lumea, inclusiv din Rusia, au ieșit în stradă strigând *Nu răspicat războiului dus de administrația rusă împotriva Ucrainei*. Nu știu de ce oamenii din Belarus care scandau ore în șir „Slavă Ucrainei!” și din blocuri noaptea se auzea imnul Ucrainei, m-au impresionat până la lacrimi. Scriind acest articol, gândindu-mă la eroismul poporului ucrainean și al conducătorului său, îmi amintesc de domnitorii români, Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare ori Mihai Viteazul, care își conduceau oștile în timpul războiului și-mi vin în minte versurile marelui poet național Mihai Eminescu, care în „Scrisoarea III” spune:

Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...

Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,

Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,

Dușmanit vei fi de toate, fără a prinde chiar de veste...

Să nu credeți că fac parte din cei care urăște poporul rus. Dimpotrivă, am o admirație deosebită pentru cultura rusă, pentru Dostoievski și Tolstoi, Cehov sau Pușkin ori Esenin, pentru talentul uriaș în materie de muzică simfonică a lui Ceikovski, Rahmaninov, Prokofiev sau Igor Stravinski, pentru pictorii ruși Repin, Șişkin, Fedotov, pentru arhitectură, pentru balerini cei mai buni din lume, pentru patinatorii ruși, pentru cineaști actori și regizori. Dar sunt o pacifistă care urmărește deseori cu lacrimi în ochi distrugerile și ororile războiului, deplângând moartea ucrainenilor, care duc un război de apărare, dar și moartea unor tineri ruși care își satisfac serviciul militar și care dacă ar refuza să lupte ar fi oricum condamnați la moarte de un tribunal militar.

Închei spunându-vă cât de mândră mă simt de poporul meu, poporul român, care s-a mobilizat, așteptându-i pe refugiații ucraineni cu ceai cald, cu cafea, mâncare, adăposturi, punându-și la dispoziție casele și asigurând gratuit hrană celor ce vor să rămână pentru o vreme în România, colectând bani sau alimente, haine. Am fost și am rămas un popor cald, ospitalier, în pofida pandemiei care părea că a distrus relațiile interumane și chiar familiale. Sper în tratative de pace și oprirea rapidă a vocii armelor, a sirenelor, a bombardamentelor.

Cecilia MARAN